

METODOLOŠKO UPUTSTVO
OSTALE USLUGE

SADRŽAJ

Pravni osnov	3
Metodološke osnove	3
Cilj statističkog istraživanja	3
Varijable	3
Upitnik	3
Jedinice posmatranja	3
Obuhvat istraživanja	4
Način prikupljanja podataka	5
Izvori podataka za sastavljanje upitnika	5
Organizacija sprovođenja istraživanja	5
Definicije i metodološka objašnjenja	5
Međunarodno uporedivi podaci	7
Proizvodnja rezultata	7
Preciznost procjena	8
Učestalost prikupljanja i objavljivanja podataka	8
Diseminacija rezultata	8

Pravni osnov za sprovođenje Statistike usluga na kvartalnom nivou je Zakon o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike („Sl. list Crne Gore“, br. 18/12 od 30. 3. 2012) i godišnji Plan statističkih istraživanja za 2010.

Zakonom o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike izvještajne jedinice su dužne da daju podatke, a individualni podaci dobijeni istraživanjem, su zaštićeni i koriste se isključivo u statističke svrhe.

METODOLOŠKE OSNOVE

Cilj statističkog istraživanja

Svrha statističkog istraživanja o prometu u drugim uslužnim djelatnostima je kvartalno statističko praćenje prometa (prihoda od usluga) u uslužnim djelatnostima i mjerenje dinamike njegovog kretanja. Kvartalno izračunavanje indeksa prometa namijenjeno je jednostavnom praćenju kretanja promjena u privrednom razvoju. Pogodno je za kratkoročna posmatranja i analize privrednog razvoja. Kao i kod drugih kratkoročnih konjunkturalnih statistika, osnovna je svrha mjeriti dinamiku kretanja pojave, a ne njen nivo.

To će istraživanje proširice predmet praćenja na ostale neobuhvaćene usluge.

Osim toga svrha je istraživanja i racionalizacija prikupljanja podataka, smanjenje opterećenja izvještajnih jedinica, skraćivanje rokova izvještavanja, pojednostavljenje upitnika, smanjenje troškova istraživanja, izbjegavanje dvostrukosti u obuhvatu izvještajnih jedinica i publikovanje različitih rezultata za istu pojavu.

Varijable

Istraživanjem se prikupljaju podaci o prometu, broju radnika i časovima rada.

Upitnik

Upitnik je dostupan na web stranici: <http://www.monstat.org/cg/page.php?id=1122&pageid=1122>

Jedinice posmatranja

Jedinice posmatranja jesu poslovni subjekti (pravne osobe) koji su u Statističkome biznis registru po svojoj pretežnoj djelatnosti razvrstani u sljedeće uslužne djelatnosti:

- 42.5 Održavanje i popravka motornih vozila
- 46 Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima
- 49 Kopneni saobraćaj i cjevovodni transport
- 50 Vodeni saobraćaj
- 51 Vazdušni saobraćaj
- 52 Skladištenje i prateće aktivnosti u saobraćaju
- 53 Poštanske i kurirske usluge
- 58 Izdavačkedjelatnosti
- 59 Filmska, video i televizijska produkcija, snimanje zvučnih zapisa i izdavanje muzičkih zapisa
- 60 Programske aktivnosti i emitovanje
- 61 Telekomunikacije
- 62 Kompjutersko programiranje, konsultacijske i s tim povezane djelatnosti
- 63 Informacione uslužne djelatnosti

64	Finansijske usluge, osim osiguranja i penzijskih fondova
65	Osiguranje, reosiguranje i penzijski fondovi, osim obaveznog socijalnog osiguranja
66	Pomoćne djelatnosti u pružanju finansijskih usluga i osiguranju
68	Poslovanje nekretninama
69	Pravni i računovodstveni poslovi
70	Upravljačke djelatnosti i savjetovanje u vezi sa upravljanjem
71	Arhitektonske i inženjerske djelatnosti i inženjersko ispitivanje i analize
72	Naučno istraživanje i razvoj
73	Reklamiranje i istraživanje tržišta
74	Ostale stručne, naučne i tehničke djelatnosti
75	Veterinarske djelatnosti
77	Iznajmljivanje i lizing
78	Djelatnosti zapošljavanja
79	Djelatnost putničkih agencija, tur-operatora, usluge rezervacije i prateće aktivnosti
80	Zaštitne i istražne djelatnosti
81	Usluge održavanje objekata i okoline
82	Kancelarijsko-administrativne i druge pomoćne poslovne djelatnosti
85	Obrazovanje
86	Zdravstvene djelatnosti
87	Socijalna zaštita sa smještajem
88	Socijalna zaštita bez smještaja
90	Kreativne, umjetničke i zabavne djelatnosti
91	Djelatnost biblioteka, arhiva, muzeja i ostale kulturne djelatnosti
92	Kockanje i klađenje
93	Sportske, zabavne i rekreativne djelatnosti
94	Djelatnosti udruženja
95	Popravke kompjutera i predmeta za ličnu upotrebu i upotrebu u domaćinstvu
96	Ostale lične uslužne djelatnosti

Podaci se odnose na cijeli poslovni subjekt (ukupan promet), tj. obuhvata se i promet od mogućih sporednih djelatnosti ako ih preduzeće obavlja.

Obuhvat izvještajnih jedinica

Istraživanje se sprovodi metodom uzorka.

Za oblikovanje okvira za uzorak upotrijebljen je Statistički biznis registar. Okvir za 2010. sastoji se od 12550 jedinica, a u uzorak je izabrano 500 mikro, malih srednjih, velikih jedinica. Istraživanjem su obuhvaćeni svi veliki i srednji poslovni subjekti (poslovni subjekti s 50 i više zaposlenih), dok su mikro i mali poslovni subjekti izabrani slučajnim stratifikovanim uzorkom. Stratifikacija uzorka sprovodi se prema pretežnoj djelatnosti i veličini poslovnog subjekta. Pretežna djelatnost određena je za svaki poslovni subjekat u skladu s Nace Rev.2. Kriterijum za određivanje veličine poslovnog subjekta jeste broj zaposlenih.

Prema veličini poslovni subjekti razvrstani su na sljedeći način:

- o klasa 1: 1 – 9 zaposlena
- o klasa 2: 10 – 49 zaposlenih
- o klasa 3: 50 – 249 zaposlenih
- o klasa 4: 250 i više zaposlenih.

Način prikupljanja podataka

Podaci se prikupljaju izvještajnom metodom. Za svaku jedinicu iz adresara sastavlja se izvještaj na obrascu USLUGE. Izvještaj se sastavlja u dva primjerka, od kojih izvještajna jedinica jedan zadržava za svoje potrebe, a drugi dostavlja nadležnome statističkom tijelu u roku koji joj to tijelo odredi, u skladu s Godišnjim planom statističkih aktivnosti.

Osim dostave poštom, izvještaji se mogu dostaviti i elektronskom poštom direktno Zavodu za statistiku (obrazac je dostupan u Word ili Excel formatu) ili faksom. Izabrane jedinice moraju upitnike ispunjene podacima za prethodni kvartal dostaviti područnim odeljenjima zavoda za statistiku MONST-u najkasnije 15 dana po isteku kvartala.

Izvori podataka za sastavljanje upitnika

Izvor podataka za sastavljanje izvještaja USLUGE jest knjigovodstvena ili druga dokumentacija poslovnog subjekta. Izuzev, ako izvještajna jedinica ne raspolaže preciznim knjigovodstvenim ili nekim drugim izvorom, potrebno je izvršiti najbolju moguću stručnu procjenu podataka.

Organizacija sprovođenja istraživanja

U sprovođenju statističkog istraživanja učestvuje Zavod za statistiku - MONSTAT, područne jedinice Zavoda za statistiku izrađuje jedinstvene statističke standarde i instrumente za sprovođenje istraživanja, obrađuje, objavljuje i na druge načine diseminira rezultate korisnicima u zemlji i međunarodnim institucijama. Zavod obavlja sve pripreme nužne za pravilno i uspješno sprovođenje istraživanja. Za tu svrhu sastavlja adresar izvještajnih jedinica, štampa obrasce, uputstva i druge materijale, dostavlja ih područnim jedinicama, preuzima obrasce, kontroliše obuhvat, priprema izvještaje za obradu (kontroliše potpunost i računsku i logički kvalitet podataka na obrascima), unosi podatke i obrađuje ih i objavljuje rezultate istraživanja. Brine se o sprovođenju jedinstvenih standarda i upustava za kvalitetnom izvršenju svih poslova povezanih s istraživanjem. Osigurava stručnu pomoć područnim jedinicama, izvještajnim jedinicama, daje upustva za sprovođenje istraživanja, a po potrebi održava instruktaže.

Područnim jedinicama, Zavod za statistiku - MONSTAT u Crnoj Gori dostavlja obrasce i druge materijale izvještajnim jedinicama prema adresaru, daju im uputstva pri ispunjavanju obrazaca, prikupljaju ispunjene obrasce, šifriraju identifikacijske podatke, kontrolišu potpunost i tačnost podataka na obrascu, prekontrolisan materijal dostavljaju Zavodu za statistiku do propisanog roka i obavljaju druge poslove što ih u sprovođenju istraživanja određuje Zavod za statistiku.

Izvještajne jedinice ispunjavaju obrazac na osnovu Upustva koje se nalaze na obrascu i ispunjene vraćaju nadležnome statističkom tijelu do roka koji to tijelo odredi.

Podaci se obrađuju elektronskim putem na nivou Crne Gore. Podaci se objavljuju u Saopštenju, Biltenu i Statističkom godišnjaku.

Definicije i metodološka objašnjenja

Promet (varijabla 120 prema Propisima Eurostata za kratkoročne statistike)

Promet je ukupni iznos što ga preduzeće obračunava za prodaju robe ili za obavljene usluge u izvještajnom periodu. Taj iznos odgovara tržišnoj prodaji roba i usluga trećim osobama. Promet obuhvata sve poreze i takse na robu i usluge koje je poslovni subjekt fakturisao osim poreza na dodatu vrijednost koju je poslovni subjekt fakturisao vis-à-vis svoga kupca i ostali slični popusti, rabati i porezi direktno vezani uz promet.

Promet takođe obuhvata sve ostale troškove (transporta, pakiranja itd.) prema kupcu, čak i kad su ti troškovi posebno iskazani na računu. Smanjenje cijena, rabati i popusti i vrijednost vraćene isporuke moraju se odbiti. Smanjenje cijena, rabati i popusti naknadno odobreni kupcu, npr. na kraju godine, ne uzimaju se u obzir. Prihod klasifikovan kao ostali poslovni prihod, finansijski prihod i vanredni prihod u računima preduzeća isključuju se iz prometa. Subvencije primljene od države ili institucija Evropske unije se također isključuju.

Promet se iskazuje u tekućim cijenama koje vrijede u vrijeme izdavanja računa.

Prema toj definiciji uglavnom su **uključene** ove stavke:

- o fakturisane obavljene usluge
- o prodaja nusproizvoda
- o fakturisani iznosi za pakovanje i transport
- o fakturisani sati rada trećim osobama za rad podizvođača
- o fakturisano održavanje, instaliranje i popravke
- o fakturisano postavljanje (plaćanje u fazama)
- o fakturisani razvoj softvera i softverske licence
- o prodaja nabavljene električne energije, plina, pare i vode
- o prodaja otpada i ostataka materijala.

Prodaja na **kredit** je takođe uključena.

Ono što se klasifikuje kao ostali **poslovni prihod, finansijski prihod ili vanredni prihod** u računovodstvu preduzeća, tj. stavke koje se uglavnom **isključuju** jesu:

- o provizije
- o zakupi i najamnine
- o zakupi za sopstvenu proizvodnu jedinicu I mašine ako ih koristi treće strane
- o zakupi stanova u vlasništvu preduzeća
- o primanja za licence
- o primanja od objekata namijenjenih osoblju npr. fabričke kantine
- o nabavke proizvoda i usluga unutar posmatrane jedinice
- o prodaja vlastite zemlje i fiksne imovine
- o prodaja ili zakup vlastitog kapitala
- o prodaja dijela imovine
- o prihodi od kamata i dividendi
- o subvencije
- o ostali vanredni prihod.

Te stavke mogu biti takođe **uključene** u promet samo ako nastaju sa **pretežnom djelatnošću poslovanja** izvještajne jedinice.

Provizija se iskazuje kao promet u djelatnostima posredovanja (agencijski i slični poslovi).

Izvještajna jedinica iskazuje **ukupan promet od svih svojih djelatnosti**, kako od glavne tako i od sporednih djelatnosti, ako ih obavlja.

Međunarodno uporedivi podaci

Podaci o prometu uslužnih djelatnosti međunarodno su uporedivi na nivou EU-a. Eurostat kvartalno preuzima indekse prometa, izračunate u odnosu na baznu godinu (u originalnom obliku te desezonirane i prilagođene broju radnih dana). Neke zemlje, uglavnom veće, podatke dostavljaju mjesečno.

Obrada podataka

Podaci se prikupljaju na osnovu uzorka, a zatim se iz tih podataka u skladu s odgovarajućom statističkom metodologijom procjenjuje cijela posmatrana populacija. Osnova za procjene jesu podaci poslovnih subjekata koji su uključeni u istraživanje i koji su dostavili podatke. Ti se podaci zatim pomoću pondera (težina) preračunaju za cijelu ciljnu populaciju.

Ponder se računa kao umnožak pondera iz uzorka i pondera neodgovora.

Ponder iz uzorka izračunat je kao recipročna vrijednost vjerovatnosti izbora, a ponder neodgovora kao odnos između broja jedinica u uzorku i broja jedinica koje su odgovorile i neodgovarajućih jedinica. Kod netipičnih podataka (izuzev velikih podataka u stratumu) tako izračunat ponder množi se sa ponderom koji smanjuje njihov uticaj na konačne procjene. Ponderisanje se sprovodi po stratumima koji su definisani grupom djelatnosti i klasom preduzeća.

Neke jedinice koje su izabrane u uzorak ne odgovaraju zahtjevima istraživanja zbog načina izbora uzorka, reorganizacija ili drugih promjena u svom poslovanju (još nisu počele poslovati ili su prestale poslovati, u stečaju su, ne obavljaju posmatrane djelatnosti itd.). Sve takve jedinice smatraju se neodgovarajućima. Odnos između broja jedinica koje su prihvatljive i broja jedinica u uzorku izražen je stepenom prihvatljivosti. Budući da se broj jedinica koje su prihvatljive mijenja iz kvartala u kvartal, mijenja se i stepen prihvatljivosti. Također, u svakom kvartalu mijenja se i broj jedinica koje su odgovorile na upitnik. One jedinice koje nisu odgovorile, iako su prihvatljive, odnosno posluju, broje se kao nedostajajući odgovor.

Jedinicama koje ne odgovore na upitnik pripisuju se (imputiraju) podaci uzimajući u obzir njihove podatke o prometu koje su iskazale u prethodnom kvartalu i s obzirom na izračunati prosječni odnos između prometa iskazanih u tekućem i prethodnom kvartalu onih preduzeća u istom stratumu koja su odgovorila.

Ako preduzeće koje je u uzorku novo ne odgovori na upitnik, njegovi podaci procjenjuju se s pomoću preostalih odgovora u istom stratumu i registarskih podataka toga preduzeća.

Podaci su ponderisani zbog različitih vjerovatnosti izbora jedinice u uzorku, a ponderi su još korigovani s obzirom na odnos novonastalih preduzeća i preduzeća iz okvira koja su prestala s radom.

Za određivanje statusa izvještajnih jedinica koristi se sljedeći šifarnik:

status 0 – posluje, odbija dostaviti izvještaj

status 1 – posluje, dostavio izvještaj

status 2 – odjavljen, prestao s radom

status 3 – ne bavi se uslužnim djelatnostima koje su predmet istraživanja

status 4 – u mirovanju

status 5 – u stečaju, likvidaciji

status 6 – neisporučen obrazac

status 7 – rezerva

status 8 – rezerva

status 9 – ostalo.

Preciznost procjena

Budući da u istraživanje nisu uključene sve jedinice ciljne populacije, nego se radi o slučajno izabranom uzorku jedinica, pri procjenama se pojavljuju uzoračke greške. Na veličinu uzoračke greške utiče dizajn uzorka, veličina uzorka i varijabilnost podataka.

Procjenjuje li se na osnovu uzorka neka karakteristika osnovnog skupa, različiti uzorci daju i različite (slične) vrijednosti procjene. S toga se s određenim načinom izbora uzorka i procjenjivanja povezuju veličine kao što su standardna greška (koja kvadrirana daje varijansu) i koeficijent varijacije. Standardna greška jeste apsolutni pokazatelj disperzije procjene neke karakteristike osnovnog skupa koja bi se dobila za sve različite uzorke iz osnovnog skupa oko stvarne vrijednosti te karakteristike osnovnog skupa. Zbog toga su jasna nastojanja da se uzorak izabere i karakteristika osnovnog skupa procijeni tako da standardna greška bude što manja. Koeficijent varijacije jest relativna mjera (procenat) preciznosti procjene. Osim tih mjera, izračunava se i donja i gornja granica intervala pouzdanosti procjene.

Procjene posmatranih varijabli imaju različitu preciznost. Na manje precizne procjene upućuje se tako da ih se označi posebnom oznakom ili se procjena uopšte ne objavljuje.

Procjene s koeficijentom varijacije:

- manjim od 0,15 ($CV \leq 0,15$) dovoljno su precizne i objavljene su bez ograničenja

- od 0,15 do 0,30 ($0,15 < CV \leq 0,30$) manje su precizne i upisane su u zagradi
- većim od 0,30 ($CV > 0,30$) premalo su precizne za objavu i umjesto procjene upisana je tačka (.)

Način iskazivanja rezultata

Rezultati se objavljuju u obliku indeksa nominalnog prometa, tj. prometa iskazanog u tekućim cijenama iz kojeg nije isključen uticaj promjene cijena. Indeksi se iskazuju u tri oblika:

- o originalni (neprilagođeni) indeksi .

Učestalost prikupljanja i objavljivanja podataka

Referentno razdoblje jest razdoblje za koje se prikupljaju i objavljuju podaci (prethodni kvartal).

Podaci se objavljuju kvartalno. Prvi rezultati objavljuju se u pravilu 60 dana po isteku kvartala (t+60) u Saopštenju i na internetskim stranicama Zavoda za statistiku i u tom se roku dostavljaju i Eurostat-u. Revidirani podaci objavljuju se s rezultatima za sljedeća razdoblja. Podaci se mogu revidirati do jedne godine nakon isteka kvartala.

Objavljivanje rezultata prema NACE- klasifikaciji djelatnosti

Od 1. januara 2008. u svim je državama članicama Evropske unije uvedena nova klasifikacija djelatnosti NACE Rev. 2., koja je zamijenila verziju klasifikacije NACE Rev. 1.1. . U Crnoj Gori uvedena je NACE Rev 2. klasifikacije pod nazivom KD 2010., koja u potpunosti odgovara evropskoj klasifikaciji djelatnosti. Nova klasifikacija donosi mnoge promjene i dopune koje su posljedica strukturnih promjena u privredi posljednjih godina. Bitna je i promjena u samoj strukturi klasifikacije jer se s novom klasifikacijom ukida nivo podgrupa (dvoslovna nivo klasifikacije).

Podaci za uslužne djelatnosti prema KD-u 2010. iz ovog istraživanja počinju se objavljivati počevši od prvog kvartala 2012. Radi osiguranja višegodišnjih serija podataka istraživanje je uvedeno 2010 godine kao pilot istraživanje.

Budući da je 2010. bazna godina za izračunavanje indeksa, a tada nije postojalo statističko istraživanje za sve uslužne djelatnosti, podaci za razdoblje od 2010. su dobijeni uvođenjem novog istraživanje „Ostale Usluge” za sve posmatrane djelatnosti, čak i za područja I, koje je bilo obuhvaćena statističkim istraživanjima.

Izdaje i štampa Zavod za statistiku Crne Gore (Monstat)

81000 Podgorica, IV proleterske 2 (+382) 20 230-811, faks (+382) 20 230-814

Metodologiju pripremio:

Muhidin Redžepagić

Tel. + 382-20-230-805

contact@monstat.org

Tehnička urednica: Radmila Šišević